

- I. Pentateuch [4.]
- II. Genézis [5.1]
 - a. názov a autor
 - b. historické pozadie 21. do 19. storočia pred Kristom *poznámky OT 743 Archeológia
 - c. Literárny rozbor (Tu chceme dosiahnuť dve veci. Po prvej chceme reagovať na „problémy“, ktoré kritici nájdu v texte. Často krát tie tzv. problémy nie sú vôbec problémy ale pomoc pre interpretáciu danej knihy. Po druhej, chceme otvoriť pre študentov príbeh Biblie.
 - i. 1. kapitola a starý blízky východ
 1. už sme spomenuli, že biblický príbeh o stvorení sa veľmi podobá na príbehy, ktoré boli pravdepodobne písane skôr. Niektorí by mohli potom spochybniť, že Biblia je vôbec inšpirovaná, lebo text údajne nepochádzal od Boha ale od pohanov.
 2. Ale keď pozrieme bližšie, si uvedomujeme, že sú veľké rozdiely medzi pohanským príbehom a biblickým.
 - a. Boh stvoril z ničoho a používal len slovo. Pohanské bohovia stvorili zo semena alebo z dychu atď.
 - b. 1:2 prahlbina je zo slova 𐤎𐤓𐤑 , ktoré je podobné slovo Tiamat- babylonský boh mora, s ktorým Marduk bojoval, aby sa stal „hlavným“ bohom. V biblii tu nie je žiaden boj.
 - c. 1:21 Boh stvoril veľké morské zvieratá, u pohanov, boli stvorené 𐤎𐤓𐤑 a boli mimo božieho vplyvu.
 - d. Človek je stvorený ako vrchol stvorenia. V Enume Elish je to preto, aby človek robil práce bohov, aby bohovia už nemuseli pracovať. V Biblii je to pre vzťah medzi Bohom a človekom, teda je to dobre pre človeka.
 - ii. Štruktúra (návrh o tom, ako čítať knihu ako jednotné dielo, lebo kritika Biblie je učenie sa čítať Biblie)
 1. čítali ste a už sme rozprávali o „rodokmeňoch“ a tom ako vytvorí štruktúru pre knihu. Ale to predsa vyvoláva otázku, čo to znamená?
 - a. Pre kritikov, tieto rodokmene sú nedostačujúca snaha vytvoriť jedno dielo z mnohých.
 - b. Ale nemôžeme ich vidieť ako hlavičky, ktoré zároveň rozdelia text do skupín a tým pádom nútia nás čítať text istým spôsobom? Tým, že rozdeľujú texty do skupín znamená, že dej knihy nie ide z jednej príhody k ďalšej len tak ale je nejaký postup, ideme niekam, máme cieľ.

- c. To, že sú rozdelené, znamená, že predsa niektoré príbehy sú spojené a možno by sme mali pozerať na to, čo ich spája. (1M 3 a 4)
- d. To, že sú na jednej strane rozdelené ale stále tým istým spôsobom môže naznačiť, že by sme mali hľadať nejaké spojenie aj medzi tými rozdelenými textami. (príbeh Biblie, kľúčové pojmy)

2. Čítame spolu 1M

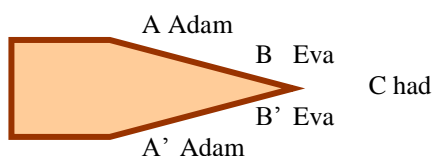
a. 1. kapitola a 2.

- i. Príbeh, ktorý má začiatok, stred a koniec. Začiatok znamená, že nastane nejaký konflikt. Ten konflikt v nás vytvorí napätie a nemôžeme byť spokojný, kým sa nejako nevyrieši. Ako čitateľ, celá moja pozornosť by mala byť na to, ako sa vyrieši tento problém. Stred znamená, že ten problém alebo ten konflikt sa rozvíja. Viac sa o ňom dozvieme, sú všelijaké snahy ho vyriešiť, nič nie je úspešné a možno začneme rozmýšľať, či riešenie je vôbec možné. Koniec znamená, že konflikt sa vyrieši, príbeh môže skončiť ale často krát práve v tejto časti nájdeme to, čo by sme mali brať ako lekciu z tohto diela.
 - ii. Je to môj názor, že môžeme čítať celú Bibliu takýmto spôsobom, ale aj Pentateuch, aj 1M, ale aj niekedy jednotlivé príbehy v Biblii.
 - iii. Ako to myslím. 1M 2:18-25.
 - 1. Začiatok: problém, „nie je dobré“.
 - 2. Stred: YHWH priviedol zver a vtáctvo atď. k Adamovi aby ich pomenoval, ale pre človeka nenašiel pomoc. Tvrдый spánok atď.
 - 3. Koniec: Adam otvoril oči a tam stojí Eva, „Toto je už kosť z mojich kostí“
 - 4. Lekcia, takto má fungovať svet.
 - iv. 1M je začiatok knihy, ktorá sa volá Biblia a začiatok knihy, ktorá sa volá Tóra, ale aj začiatok knihy, ktorá sa volá 1M. Príbeh, alebo zápleтка, je jedna z vecí, ktorá spája celú knihu. Videli sme ako funguje jeden malý príbeh v Biblii, ale ako funguje Biblia ako príbeh a ako funguje Tóra ako príbeh a ako funguje 1M ako príbeh?
- b. Ukázať, ako texty, ktoré sú zoskupené môžu byť spolu čítané a zároveň dozvedieť sa, aký je začiatok Biblie.

i. 3. a 4. kapitola

Adam & Eva	Kain
“Kde si?” (3:9)	“Kde je tvoj brat Ábel?” (4:9)
„Žena, ktorú si mi dal, . . .“ (3:12)	“Neviem; či ja som strážcom svojho brata?” (4:9)
“Čo si urobila?” (3:13)	“Čo si to urobil?” (4:10)
“a budeš túžiť za svojim mužom, ale on bude vládnuť nad tebou” (3:16)	“na teba je upriamená jeho žiadostivosť; ale ty ho opanuj!” (4:7)
אִשָּׁה לְאָדָם וְהוּא יִמְשָׁל בָּהּ	אִשָּׁה לְיֵדִי וְהוּא יִמְשָׁל בָּהּ
“pre teba pôda prekliata bude, ” (3:17)	“Teraz budeš kliatbou zahnaný z pôdy,” (4:11)
“ s námahou sa z nej budeš živiť.” (3:17)	“Keď budeš obrábať pôdu, nebude ti viac dávať svoju silu . . .” (4:12)
Poslal ho Hospodin Boh von zo záhrady Éden obrábať pôdu, . . . , Potom zahnal človeka a na východ od záhrady osadil cherubov s . . . (3:23-24) (3:21-22)	Vtedy Kain odišiel od tvári Hospodinovej a býval v krajine Nód, východne od Éden. (4:14-16)
Potom Adam poznal svoju ženu Evu, ona počala a porodila Kaina . . . (4:1)	(4:16) Kain poznal svoju ženu; ona počala a porodila Enocha . . . (4:17)

- ii. z toho môžeme vyvodit' schému, podľa ktorej tento skazený svet funguje, ľudské zlo vedie k Božiemu trestu vedie k obmedzeniu zla.
- iii. Ale zároveň môžeme povedať, že niečo vieme o tom, ako sa Biblia začína, lebo už máme náš problém a s problémom aj napätie. Človek je oddelený od Boha a to znamená pre neho smrť. Ale Boh dáva nadej. Všimnite si, akú štruktúru má tento text.



- c. Semeno ako pojem, ktorý môžeme sledovať cez celú knihu.
- i. Práve v prostriedku tohto chiasmu nájdeme slovo semeno, ktoré je po slovensky prekladané ako potomstvo. Boh to sľúbi potomstvo, ktoré by malo riešiť problém, ktorý sa nastal medzi človekom a Bohom. To je to, o čom je celá Biblia a od teraz do konca Biblie by sme ju mali čítať s týmto na mysli. Ale nie len celú Bibliu ale aj Pentateuch a 1M.
- ii. Takýto pojem je spôsob ako rozdelené texty sú spojené v 1M. 1M 38 Júda a Támar musíme čítať vo svetle tejto kapitoly. Tento príbeh má veľa spoločného s 37. kapitolou,

kde sa hrozí, že všetko rozpadné. Ak Jozef je navždy oddelený od jeho bratov, nemôže sa splniť Boží sľub Abrahámovi. Všetko je tu ohrozené. Ale to, že 38. kapitola je spojená s 37. vieme, že 38. je akoby utíšenie, že všetko skončí dobre, lebo vidíme vlastne to, že Boh zázračne zachováva jeho semeno, ktoré má zachrániť ľudstvo. A kniha skončí vtedy, keď sú zase spolu.

- iii. Ďalšie dôležité pojmy sú zmluva a požehnanie. Tieto tri pojmy často nájdeme spolu v 1M. A čo sa dozvieme v tejto knihe je, že zmluva je sprostredkovanie Božieho požehnanie celému ľudstvu skrze jeho semeno.
- d. Ale musíme sa vrátiť k pojmu zmluva. Ale najprv chcem upozorniť na ďalšiu charakteristiku štruktúry 1M. To je to, že kniha sa dá aj deliť na dve časti tak, ako ste čítali v skriptách. To znamená konkrétne 1:1 – 11:9 a 11:10 do 50:26. Je to môj názor, že 1:1 – 11:9 je začiatok Biblie ako kniha. V tejto časti sa nastane problém, ktorý musí nájsť riešenie. V tejto časti sa zlo rozširuje a rozširuje a opakuje to, čo sme skôr videli, že ľudské zlo vedie Božiemu trestu, ktorý tiež slúži ako obmedzenie zlo. Dva druhy rodokmeňov. V prvej časti sa zlo rozširuje podľa týchto rodokmeňov, ktoré sú rozvetvujúce. Ale Boh vyvoláva jeho semeno cez lineárne rodokmeňe. Prvý lineárny skončí s Nóachom a druhý s Abrahámom. Zlo a tma sa rozširuje ale stále je tu svetlo v Božom vyvolenom semene.
- e. Teraz zmluva. Niečo veľmi dôležité sa stane v 12. kapitole. V tretej kapitole sa nastal problém a ten problém v nás vyvoláva isté napätie a s napätím príde isté očakávanie. Hovorím očakávanie preto, lebo očakávam, že sa to napätie nejako uvoľní. A často krát v literárnom diele je nejakým spôsobom naznačené ako sa vyrieši to napätie. Nie úplne, ale máme nejaké tušenie. V tretej kapitole sme videli naznak, že Boh poskytuje semeno, ktoré nás zachráni od smrti. Nevieme ako, ale vieme, že to má byť cez jeho semeno. V 12. kapitole sa dozvieme viac o tom, ako sa to vlastne stane. V 12. kapitole sa konkretizuje naše očakávanie. Ako?
- f. 12. kapitola nám povie čo ďalej máme očakávať. Boh sľúbi Abrahámovi:
 - i. že rozmnoží jeho semeno
 - ii. zem
 - iii. cez neho požehnať národy
 - iv. jeho prítomnosť na ochranenie a požehnanie

- g. V tej chvíli, keď Boh splní tento sľub, vtedy je koniec knihy Biblia. To znamená, že od teraz naša pozornosť je sústredená na Boží sľub Abrahámovi. Všetko, čo čítame, čítame cez filter Božieho sľubu Abrahámovi. Čo to znamená?

iii. Osnova a obsah

d. miesto v príbehu Biblie

III. Exodus [5.2]

Hoffmeier, James K. *Israel in Egypt: The Evidence for the Authenticity of the Exodus Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Hamilton, Victor P. *Handbook on the Pentateuch: Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy*. Grand Rapids: Baker

Averbeck, Richard E. *OT 716 class notes*, 2000.

a. názov a autor

- b. historické pozadie (história a Pentateuch) ľudia akí sú Niels Peter Lemche sú z názoru, že „mlčanie Egyptských zdrojov o prítomnosti Izraela v ich krajine“ je „prekážka pre názor o jej štyristo ročnom pobyte“. Ale je to naozaj tak?

i. Semití v Egypte:

1. Počas milénia, Egyptská úrodná delta bola ako magnet pre nomádov Sinai a Kanaánu. „Je už dávno všeobecne známe, že semití pobývali v delte po rozpadu starého kráľovstva (2190 pr. K.). To ich pobývanie vyvrcholil počas druhého medzi kráľovstva (počas vládnutia Hyksos, 1700 – 1550 pr. K.) a pokračoval až do nového kráľovstva (1550 – 1069 pr. K.)
2. V „Poučení pre Merikare“ sa dozvieme –

ii. Jozef v Egypte

iii. Mojžiš a východ z Egypta

iv. Annals of Sargon I

c. Posolstvo a hlavné témy

- i. **Exodus, východ z Egypta sa stane paradigma pre Boží veľký čin, ktorý je vyslobodenie z otroctva hriechu.** Je to typ vyslobodenia, ktorý predíde antityp- konečné vyslobodenie ľudstva z moci hriechu.
1. **Antityp (obraz) je tá veľká udalosť, ktorá je predvídané typmi** alebo symbolmi, je to skutočnosť, ktorá je vyjadrená tieňmi skutočnosti. **Typy (vzor) predvídajú antitypy (obraz)**¹.
 2. **Dávid napríklad sa stane typ antitypu Mesiáš**, lebo je symbolom toho skutočného, ktorý má prísť a založiť skutočné božie kráľovstvo.
 3. Preto vždy v Biblii, **keď autori pozerajú naspäť** na to, čo Boh urobil, napríklad keď vyviedol jeho ľud z Egypta, **zároveň**

¹ Takzvaný "typ" (vzor), ktorým je človek, udalosť alebo systém Bohom určený a ustanovený, predstavuje a predpovedá určitú významnejšiu skutočnosť, tzv. "antityp" (obraz). Inými slovami, typy symbolizujú významnejšie veci a skutočnosti, než sú samotné. Stará zmluva oplýva typmi, z ktorých mnohé sa naplnili v samotnom Ježišovi. On je väčší než všetky symboly, ktoré ho predpovedali. <http://www.casd.sk/sobskola/ulohy/2003q3u/2003q3u08.htm>

pozerajú dopredu, keď Boh naozaj vyvedie jeho ľud z ich skutočného otroctva.

4. Typy slúžia príbehu lebo vytvoria očakávania. Očakávame vyslobodenie takéhoto typu a preto pozeráme do budúcnosti, a hľadáme, kedy sa to môže stať a v akých okolnostiach. A keď príde čas naplnenie nášho očakávania, rozsúdime, či toto je to, čo čakáme podľa toho, ako to sedí s typom, ktorý poznáme z minulosti. Napríklad, keď Šalamún zasvätil prvý chrám, Duch Boží naplnil chrám². Keď Židi postavili nový chrám, po návrate z exilu, očakávali také isté naplnenie, alebo ešte väčší, pretože proroci predvídali ešte slávnejší chrám, ako pôvodný. Tým pádom vieme, že má prísť niečo ešte lepšie.
5. A nie len to, ale typy vyznačia a formulujú boží ľud, formuluje ich pohľad na svet, ich svetonázor, definujú ich spoločenstvo alebo spoločnosť. Môžeme odpovedať na otázku: kto je boží ľud? s odpoveďou, boží ľud sú tí ľudia, ktorí očakávajú na veľkú božiu udalosť, ktorá bude znamenať vyslobodenie z moci hriechu. Patriš Božiemu ľudu? Áno, očakávam vyslobodenie z hriechu skrze božiu veľkú udalosť.

ii. Zjavenie božieho mena Mojžišovi je vyjadrenie božej prítomnosti

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה
שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם:

1. (2M 3:14)

- a. V prípade, keď sloveso v podriadenej vete je to isté ako v primárnej vete sú dve možnosti.
 - i. Neurčitý: „som, kým chcem byť“
 - ii. **Dôraz**: nie existenciou ale prítomnosť, „som tam (kde si Ty), som naozaj“ alebo jednoducho „som tu s Tebou.“ Božia prítomnosť je dôležitá v celej 2M ale aj v celom Pentateuchu.
2. Teda v tejto knihe sa začíname dozvedieť, aký je Boží ľud ale aj aký má byť Boží ľud, aby mohol žiť v spoločenstve s Bohom.
3. 2M 19 zistíme, že Sinajská zmluva má nie len prísľuby od Pána Boha ale má podmienky, ktoré musia dodržiavať Boží ľud.
 - a. Toto vyvedie nové napätie alebo aspoň to skomplikuje príbeh, lebo sa dozvieme, že nie len Boh musí splniť jeho sľub, ale aj Izrael, musí dodržiavať svoju stranu zmluvy. Preto Božia zmluva s Mojžišom privedie komplikáciu/napätie do príbehu

² 1 Kráľov 8:10 Keď kňazi vychádzali zo svätyne, oblak naplnil dom Hospodinov, ¹¹takže kňazi nemohli stáť a poslúhovať pre oblak, lebo sláva Hospodinova naplnila dom Hospodinov.

Bible. Keby to bolo len na Boha, aby splnil svoj sľub, tak máme väčšiu istotu, že sa to stane, ale keď sa musíme spoľahnúť na človeka, ostaneme znepokojení.

4. **Božia zmluva s Mojžišom** nám opisuje, aký má byť boží ľud, definuje ich kultúru. Tu sa dozvieme, že ich kultúra má byť rozličná od okolitých kultúr, ale zároveň ich kultúra je kultúra starovekého blízkeho východu a má s tými kultúrami veľa spoločného. /[Hamilton 213](#)/.

 - a. Ako sa podobajú
 - b. Ako sa líšia

d. Literárny rozbor

- i. Žáner a štýl
- ii. Forma
- iii. Štruktúra

1. Znova môžeme preberať túto knihu ako príbeh samu v sebe ale aj v kontexte Pentateuchu.

a. V kontexte Pentateuchu

- i. Izrael je mimo zaslúbenej zeme- toto je veľký problém pre Boží sľub.
- ii. Nie je ešte národ ale len rodina (Jáko b a jeho dom). Ale čítame, že sa ohromne množia.
- iii. Boh nevyzerá byť prítomný, aby ich ochránil a požehnal, ale potom sa dozvieme, že si pamätá na svoj sľub a že im pomôže.
- iv. Požehnanie pre všetky národy zeme?
- v. Tým že Boží sľub ešte nie je splnený, príbeh pokračuje a hľadáme jeho splnenie.

b. Ako jedno dielo:

- i. Na začiatku dočítame, že „Izraelci boli plodní, množili sa, rástli počtom a nesmierne mohutneli, takže ich bola plná krajina.“ (2M 1:7). Teda tu sa dozvieme, že jeden z Božích sľubov sa začína plniť. Ale potom je ohrozený, lebo sa dozvieme, že „Vtedy nastúpil v Egypte nový kráľ, ktorý Jozefa nepoznal. . . Tak ustanovili nad ním dozorcov nad prácami, aby ho trápili ťažkými bremenami; staval pre faraóna skladištné mestá Pitóm a Raamses. . . Egyptania zotročovali Izraelcov týraním a strpčovali im život tvrdou prácou s hlinou a tehľami i všelijakou poľnou robotou.“ (2M 1:8-14) A ďalej sa dozvieme, že chceli zabiť každé novorodenec, ktorý je chlapec.

- ii. Toto vyvoláva problém a napätie, pretože Boží sľub je ohrozený. Ale na konci druhej kapitoly dočítame, že „Boh počul ich bedákanie a rozpomenul sa na svoju zmluvu s Abrahámom, Izákom a Jákobom. I pohliadol Boh na Izraelcov a dal sa im poznať.“ (2M 2:24-25). Ďalej sa dozvieme, že Boh má plán na vyriešenie tohto problému. (2M 3:18) „pôjdeš so staršími Izraela k egyptskému kráľovi a poviete mu: Hospodin, Boh Hebrejcov, stretol sa s nami, a teraz máme ísť tri dni cesty na púšť a obetovať Hospodinovi, nášmu Bohu.“ To je vlastne to, čo sa musí stať, aby kniha mohla úspešne skončiť. Musia vyjsť z Egypta a obetovať na púšti.
 - iii. Potom máme stred knihy, kde príbeh sa vyvíja, Faráon prepustí Izraelcov a napokon aj obetujú na púšti, ale až na úplnom konci knihy, potom ako im Boh dá pokyny o tom, ako majú budovať stan spoločenstva a ako majú obetovať.
2. 2M 19-24 je naratívum o tom, ako Boh uzavrel zmluvu s Izraelom. V 2M **nie je zmluva, ale rozprávanie o uzavretí zmluvy**. Podobá sa na štruktúru a obsah zmluvy medzi Jákubom a Labanom v 1M 31:44-54. 2M /[Averbeck Lecture 11, page 11/](#)
- a. Proces sa začína s návrhom, aby uzavreli zmluvný vzťah (2M 19:3-6, 1M 31:43-44).
 - b. Ďalšia strana vyjadruje predbežné prijatie zmluvy. (2M 19:7-8, 1M 31:45-46)
 - c. Pán Boh vyjadruje podmienky zmluvy (2M 20:1-23, 1M 31:49-52)
 - d. Schválenie zmluvy prísahou (2M 24:3-8, 1M 31:53) a hostinou (2M 24:1-2, 9-12 cf. 1M 31:46, 54)
3. Sinajská zmluva **ustanovuje Izrael ako prostredník** medzi Pánom Bohom a všetkými národmi, keď prídu oslavovať Pána Boha na Sionskom vrchu v eschatologickej budúcnosti (2M 19:6 cf. Iz 61:21). Zároveň v kontext 2M Izrael má byť **národ, ktorý má priamy prístup k Bohu** skrze jeho prítomnosť v stane zmluvy, ku ktorému mali prísť oslavovať Pána Boha.

iv. Osnova a obsah

IV. Levitikus [5.3]

- a. názov a autor
- b. historické pozadie
- c. Posolstvo a hlavné témy.

- i. Možno, že viete, že každá misijná organizácia má každý rok pre svojich misionárov povinnú konferenciu. Na tej konferencii býva nejaké učenie alebo kázanie. Si dobre pamätám na jednu konferenciu keď bol učiteľ z Rumunska, ktorý začal náš týždeň s otázkou, **ktorá kniha zo starej zmluvy obsahuje najjasnejšiu zvesť o evanjeliu?** Nieкто odpovedal Žalmy, nieкто iný Izaiáš, a mnoho iné odpovede boli. Potom nám prezradil, že bude tento týždeň rozprávať z knihy Levitikus, lebo **podľa neho práve Levitikus obsahuje najjasnejšiu zvesť o evanjeliu.** Levitikus je o tom, ako my, hriešni ľudia, môžeme pristupovať a mať vzťah so svätým Bohom. Dozvieme sa, že **nemôžeme prísť k svätému Bohu hociako a hociakedy chceme, lebo hriech nás oddeľuje od neho.**
- ii. Prítomnosť Boha je zmysel celého obetného systému a je dôležité v starej ako aj v novej zmluve.
 1. 2M 3:12 „budem s Tebou“
 2. 2M 25:8 „budem prebývať medzi vami“
 3. Prítomnosť Boha a uliate teľa 2M 32-34 „nepôjdem s tebou . . .“, „ak by si neišiel so mnou . . .“
 4. Oblak božej prítomnosti 2M 40:1-33
- iii. V 3M je dôraz na Božiu autoritu, obetný systém nie je výmysel človeka ale Boha. Nájďme 34 krát Jahweh povedal Mojžišovi . . . a 20 z 27 kapitol sa začína slovami „Hospodin hovoril Mojžišovi /a Áaronovi/“
- iv. 3M volá Izrael k svätému životu, nie len kňazov ale všetkých ľudí.
 1. vdq sa objavuje 150 krát alebo cirka 20 percent z výskytov celej starej zmluvy.
 2. ústredná fráza je „buďte svätí, lebo ja som svätý“
- v. Obete v 3M
 1. **obete, ktoré sa vzťahujú na vzťah človeka k Bohu.** Uctievania Pána Boha bez obete je nezmyselné. (3M 1-7)
 - a. **Spaľovaná obeť- hl*u** „ohňovú obeť príjemnej vône Hospodinovi“ (3M 1:9)
 - b. **Pokrmová obeť** je obeť z obilniny, obetovaná spolu s obeťou spoločenstva ako doplnok k mäsu)- 3M 2
 - c. **Obeť spoločenstva** 3M 3- kde sa odohralo spoločenstvo medzi Bohom a jeho ľuďom. Tuk obete bol spálený na oltári a tí, ktorí touto obeťou uctievali Bohu, jedli mäso obete. Táto je jediná obeť, kde obyčajní ľudia jedli z obete. Keď je séria obete, vtedy je obeť spoločenstva posledná lebo označuje, že všetko medzi Bohom a jeho ľuďom je v poriadku. Je viac druhov týchto obete:
 - i. Obeť vďaky- vyjadruje vďačnosť Bohu
 - ii. Sľúbená obeť- splnil prísľub

- iii. Dobrovoľná obeť- vyjadrenie odovzdanosť a chvála Bohu
- iv. Obeť určená na vysviacku (pre ordináciu kňaza).
- d. Obete za hriech i za previnenie sú obete, ktoré sa vzťahujú konkrétne na svätosť svätostánku a preto majú význam len keď sú obetované v svätostánku.
 - i. **Obeť za hriech** je obeť za *znečistenie sa*. Keď bežný človek hreší, pokropia krvou vonkajší oltár, ale keď hreší celé spoločenstvo, alebo kňaz, vtedy pokropia aj vnútorný oltár. Čím väčší je hriešnik, tým väčší je hriech. Dôvod tejto obete bolo očistiť svätostánok od hriechu spoločenstva a ho znova vysvätiť. (3M 4–5:13)
 - ii. **Obeť za previnenie** je obeť za *znesvätenie* (Úmyselný hriech). Táto obeť je za to aby uzmieril aj napravil jeho hriech. 3M 5:14-6:7)
- 2. veľký deň zmierení odstraňuje nečistota aj od svätostánku aj od božieho ľudu.
 - a. Jeden zmysel tohto dňa je očistiť boží ľud skrze ospravedlnenie za nich. (16:29-30)
 - b. Druhý zmysel je zmieriť alebo „napraviť“ svätostánok (16:31-33) a tým vyčistiť zo všetkého nečistoty. Priamy predmet כפר je svätostánok a nepriamy predmet je boží ľud. To znamená, že svätostánok je zmierený za boží ľud. Čiže je to veľké upratovanie.
- vi. Ďalšie témy
 - 1. vysvätenie kňazov (8-10)
 - 2. čistý a nečistý (11-15)
 - 3. telesnej a mravnej nečistoty
 - 4. náboženské prísahy
- d. Literárny rozbor
 - i. Štýl
 - ii. Žáner
 - iii. Osnova a obsah
- e. miesto v príbehu Biblie
- V. Je toto jedno dielo?
 - a. Kritika prameňov rozdelil
 - b. Kritika dejín formy rozdelil text

- c. Ale kritika dejín redakcie text spájal.

VI. Numeri [5.4]

- a. názov a autor
- b. historické pozadie
- c. Posolstvo a hlavné témy
 - i. Organizácia tábora
 - 1. všetky tábory Izraela sú organizované okolo svätostánku. **Božia prítomnosť je uprostred Izraela.**
 - 2. Toto ďalej zdôrazňuje, že obetný systém a to znamená predovšetkým Boh sám, je každodennou súčasťou spoločenstva Izraela. Obetný zákon nie je niečo, čo treba raz za čas robiť, aby Boh bol spokojný. Obetný poriadok je predovšetkým na to, aby udržiaval vzťah, ktorý má byť neustále neprerušovaný. Vždy, keď vzťah medzi Bohom a človekom poruší, obetný poriadok je tam na to, aby vzťah dal do poriadku. Zároveň cez obetný poriadok sú možnosti preto, aby človek spontánne vyjadril vďačnosť k Bohu alebo aby ho chválil.
 - ii. V skriptách uvedie Hanes, že hlavne posolstvo knihy je výzva pre každú generáciu, aby sa stala novou generáciou a nie generáciou vymierajúcou. K tomu je potrebné dodať, že veľa je v knihe o príprave na dobíjanie zaslúbenú zem.
 - 1. sčítanie ľudu (pre armádu), a pohyb ľudu z vrchu Sinaj na Kadesh-Barnea.
 - 2. Boží ľud odmieta dobiť zaslúbenú zem
 - 3. dobíjanie transjordanskú krajinu (Balaam)
 - 4. sčítanie ľudu pre distribúciu krajiny
 - 5. zákon tykajúci sa vojny
 - 6. pokyny pre dobíjanie krajiny
- d. Literárny rozbor
 - i. Štýl
 - ii. Žáner
 - iii. Štruktúra
- e. miesto v príbehu Biblie

VII. Deuteronomium [5.5]

- a. názov a autor
- b. historické pozadie
- c. Posolstvo a hlavné témy
- d. Literárny rozbor
 - i. Môžeme rozdeliť knihu do troch kázni

1. 1-4
 2. 5-28
 3. 29-30
- ii. Analýza žánru: vid'. Štruktúru.
- iii. Štruktúra knihy je štruktúra medzištátnej zmluvy medzi suzerénom a vazalom (vazálny štát je podriadený suzerénskemu štátu). Je rozdiel medzi rozprávaním o konaní zmluvy a zmluva ako dokument. V 2M je rozprávanie o konaní a 5M je dokument.
1. Preambula: predstavuje suzeréna. V 5M nie je suzerén ale prostredník (Mojžiš), ktorý je predstavený.
 - a. Mursilis a Duppi-Tessub zmluva sa začína: „*Tieto sú slová Sun Mursilis, veľký kráľ, kráľ krajiny Hatti, hrdinský, najobľúbenejší boha burky, syn Suppiluliumas, veľkého kráľa, kráľa krajiny Hatti, hrdinský.*“
 - b. 5M 1:1-5 „*Tieto sú slová, ktoré rozprával Mojžiš celému Izraelovi . . .*“
 2. Historický Prológ (dejiny vzťahu suzeréna a vazala).
 - a. Mursilis a Duppi-Tessub: „*Aziras bol tvoj praotec, Duppi-Tessub. Povstaval sa proti môjmu otcovi ale potom sa mu podriadil znova. Keď sa povstavili kráľovia . . ., Aziras sa nepovstal. Keďže bol zviazaný zmluvou, zostal sa zviazaný . . . Môj otec bol verný voči Azirasovi a jeho národu. Neujaľ sa žiadneho nespravodlivého konania voči nemu a nerobil nič, čo by provokoval hnev jeho alebo jeho národu. . .*“
 - b. 5M 1:6-3:29 (1:26) „*Ale nechceli ste vystúpiť a priečili ste sa rozkazu Hospodina, svojho Boha;*“ (1:29-32) „*Vtedy som vám povedal: Neľakajte sa, ani sa ich nebojte! Hospodin, váš Boh, ktorý ide pred vami, sám bude bojovať za vás, celkom tak, ako robil s vami pred vašimi očami v Egypte a na púšti. Tam si videl, ako ťa Hospodin, tvoj Boh, niesol, ako si človek nesie syna, celou cestou, ktorou ste putovali, až kým ste neprišli na toto miesto. Napriek tomu ste neverili Hospodinovi, svojmu Bohu,*“
 3. Vyjadrenie vzťahu upúta pozornosť vazala na dôležitosť a výhody neustálej vernosti podľa zmluvy. Averbek hovorí, že často krát 5M 4-11 je považované za podmienky ale hovorí, že nie sú dosť presne stanovené aby boli podmienky. Skôr tu ide o vyjadrenie vzťahu /Averbek L14, 3/.
 - a. „*Keď som ja, Slnko, ťa vyhládal v súlade so slovom tvojho otca, a keď som Ťa umiestnil na miesto tvojho otca, prijal som Ťa do prísahy . . . tak zachovávaš prísahu kráľovi a jeho potomkom! A ja, kráľ, budem verný k Tebe Duppi-Tessub . . . a tak ako budem verný Tebe, tak budem verný tvojmu synovi. . .*“

a hold, ktorý platil tvoj otec a jeho otec, budeš platiť aj Ty. Nevystri ruky k nikomu inému!“

- b. 5M 4-11: (4:31,) „*Lebo Hospodin, tvoj Boh, je milosrdný Boh, neopustí ťa, ani ťa nezahubí, ani nezabudne na zmluvu s otcami, ktorú im potvrdil prísahou.*“ (4:40) „*Zachovávaj Jeho ustanovenia a príkazy, ktoré ti dnes dávam, aby sa vodilo dobre tebe i tvojim deťom, aby si dlho žil na zemi, ktorú ti Hospodin, tvoj Boh, dáva na večné časy.*“
(Aj desať Božích prikázaní sú v tomto úseku)

4. Podmienky

- a. sú často veľmi rozsiahle, ale sú zároveň aj pomerne stereotypné: vojnová vernosť a spojenectvo, vydanie stíhanej osoby alebo otrokov, spolupráca v poriadku následnosti trónu.
- b. V tomto prípade 5M sa dosť líši od medzištátnych zmlúv. V 5M 12-26 sú podmienky, ktoré sú uctievanie (väčšinou v 12-16), obecné a národné inštitúcie (17-18), spoločenské zákony (19-26).
- i. Táto rozličnosť je prirodzená keď berieme do úvahy medzi kým je táto zmluva. Dôležité je, že tak ako v chetitských zmluvách, v tejto zmluve podmienky nasledujú hneď po vyjadrení vzťahu.
- ii. kapitoly 12-26 sa viac podobajú na prísahy vernosti, a zákonníky blízkeho východu. Takéto dokumenty sú skôr na vnútorné spravovanie krajiny, tak ako je 5M.

5. zoznam bohov, ktorí slúžili ako svedkov

- a. opodstatnenie tohto úseku je podoprieť kliatby a požehnania s autoritou bohovými.
- b. Teraz sa 5M veľmi rozlišuje od chetitských zmlúv samozrejme preto, lebo Izrael je monoteistický a preto lebo jediný pravý Boh bol sám suzerén zmluvy. Na miesto toho učenci navrhli
- i. Pamätné kamenne (27:2-3) /tieto sa zmestia najlepšie do predpokladanej štruktúry/
- ii. Pieseň Mojžiša (31:19, 21, 30 v súvislosti s 32:1-47)
- iii. Zákonník (31:26, 32:46)
- iv. Nebo a zem (30:19, 31:28, 32:1) /tieto majú paralelu (obdobu) v literatúre blízkeho východu a sa zjavujú ako svedkovia u prorokov ako napríklad u Micheáša 6:1-2.

6. kliatby a požehnania

- a. podľa štruktúry chetitskej zmluvy, kliatby a požehnaní uzavru zmluvu. „Slova tejto zmluvy a prísaha, ktoré sú napísané na tejto tabule– keby Duppi-Tessub nezachovával tieto slová zmluvy a prísahy, nech títo bohovia prísahy zničia Duppi-Tessub spolu s jeho osobou, jeho ženou, jeho synmi, jeho vnukmi, jeho dom, jeho zem a spolu so všetkým, ktoré vlastní. Ale ak Duppi-Tessub zachováva tieto slová zmluvy a prísahy, ktoré sú napísané na tejto tabule, nech títo bohovia prísahy chránia spolu s jeho osobou, jeho ženou, jeho synmi, jeho vnukmi, jeho dom, a jeho národom.
 - b. 5M 28 sa podobá na takúto zmluvu keďže obsahuje aj kliatby aj požehnaní, napriek tomu, že sa vyskytujú v opačnom poradí.
- iv. Láska v kontexte chetitskej zmluvy má technicky význam. To znamená, že má určitý význam, ktorý je užší, a možno aj trochu rozličný od svojho všeobecného významu.
1. Láska napríklad vo všeobecnosti znamená niečo ako pocit, ktorý mám voči niekomu, môže to byť pocitový vzťah.
 - a. Môže znamenať niečo ako páčiť sa niekomu. Takže Lea v 1M 29:32 (bha) potom ako porodila Rúbena povedala, „teraz ma môj muž bude milovať.“ Možno by sme to mohli preložiť, teraz sa budem páčiť môjmu mužovi.
 - b. Jákob miloval Rachel (1M 29:18, bha)- nie len, že sa mu páčila, ale toto vyjadruje, že po nej túži.
 - c. Abrahám miloval Izák (1M 22:2, bha). V tomto kontexte je najprirodzenejšie tomu rozumieť ako pocitový vzťah.
 - d. Inde to môže znamenať skôr vernosť alebo spôsob, ako sa s niekým zaobchádza, 3M 19:34 “Cudzinec, ktorý sa zdržuje u vás, nech vám je ako domorodec. Milujte ho ako seba samých, lebo cudzincami ste boli v Egypte; ja som Hospodín, váš Boh.”
 2. Ale v kontexte zmluvy, význam lásky sa zužuje na technický význam „vernosť v rámci požiadaviek zmluvy.“ Tak, keď je napísané niečo ako takto v chetitskej zmluve: „*Počuj, Izrael! Hospodín, náš Boh, je jediný Hospodín. Milovať budeš Hospodina, svojho Boha, celým srdcom, celou dušou a celou silou. Slová, ktoré ti dnes prikazujem, budú v tvojom srdci.*“ (5M 6:4-6) -a často krát sú veľmi podobné slová v zmluvách, tak tam nemusí byť žiadna pocitová súčasť. Mohli by napísať zachovať budeš prikázania tejto zmluvy.
 3. Toto je sila žáner. Žáner naozaj má silu určiť význam slov. Napríklad na bankovke nemôžete už interpretovať to číslo „20“ ako 20 dolárov, keď je to napísané na bankovke, ktorá je vydaná NBS. Musí to byť 20 korún. Tak isto v žánri chetitskej zmluvy, slovo milovať musí znamenať verne dodržiavať podmienky zmluvy.

4. Preto mnoho ľudí sú z toho názoru, že milovať budeš Hospodina svojho Boha neznamena nijaký pocitový zväzok voči Bohu ale len vernosť voči zmluve. Súhlasíte s tým? Prečo nie?
- a. 5M nie je len vo forme chetitskej zmluvy, je to miešaný žáner. To znamená, že štruktúra a pojmy, ktoré sa vyskytujú v knihe sú podriadený žáner ale nie výlučné podriadené.
 - b. Dokonca je možno lepšie povedať, že 5M ani nie je chetitská zmluva ale je to JHWHická zmluva medzi JHWH a jeho ľuďom.
 - c. Potom by sme mohli povedať, že charakteristicky pre tento žáner je to, že požičiava formu iných žánrov, aby ich používal ako médium (vyjadrovací prostriedok) významov. Čiže požičiava chetitskú zmluvu pre to, aby komunikoval to, že vzťah medzi Bohom a jeho ľuďom je ako vzťah medzi suzerén a vazal v tom, že Božia prítomnosť a požehnania sú podmienené poslušnosťou zákona. Ale zároveň nevylučuje širší význam pre to slovo.

v. Osnova a obsah

e. miesto v príbehu Biblie